

(Lviv, 1904—1939s), there were published a series of articles dealing with the Christian worldview.

We have elucidated the reasons why in the late 19th century—the early 20th century for the first time there emerged a necessity to discuss the Christian worldview, contrary to other non-religious worldview models of the modernity.

The history of the worldview concept and variation of approaches to its meaning clarifying, the theory of the process of formation of the mindset as well as ways of classification of its different forms, specifically religious worldview, in the philosophical works of Karl Jaspers, Max Scheler and Wilhelm Dilthey, have been researched.

As for the Christian-based worldview, we have determined the approaches to the systematization and unification of the ideological principles of the Christians. Those were studied in the writings of thinkers of different Christian denominations, namely Protestantism (James Orr, Abraham Kuypers), Orthodoxy (Mikhail Tareiev), and Catholicism (specifically, the authors of the «Nyva» journal).

Keywords: worldview, Christianity, Christian worldview, religion, philosophy, religious periodicals, «Nyva» journal.

УДК 070(477.8):94(477.87-25)]"1938/1939"

Василь Габор

ХУСТ ЯК СТОЛИЦЯ КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ
У ВІДОБРАЖЕННІ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ
1938—1939 рр.

DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2019-9\(27\)-8](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2019-9(27)-8)

Проаналізовано публікації західноукраїнської преси 1938—1939 рр. про місто Хуст — столицю Карпатської України, в яких відображено його як символ боротьби за соборність, а також розглянуто питання історії походження назви, охарактеризовано настрої людей і тогочасну суспільно-політичну атмосферу.

Ключові слова: Хуст, столиця, Карпатська Україна, публікації, соборність, державна самостійність.

У статті ставимо за мету дослідити образ міста Хуста як столиці Карпатської України та символу боротьби за соборність через

призму історії заснування та походження назви міста, настроїв людей і тогочасної суспільно-політичної атмосфери, відображених у публікаціях на сторінках західноукраїнської преси 1938—1939 рр.

Після рішення Віденського арбітражу від 2 листопада 1938 р., за яким північно-західна частина краю (Ужгородський, Мукачівський і Севлюський повіти) з містами Ужгород, Мукачево і Берегово були передані Угорщині, уряд Карпатської України обрав новою столицею держави м. Хуст, про що сповістила читачів львівська газета «Новий Час» із посиланням на світові телеграфні агентства від 3 і 4 листопада 1938 р. [36; 37]. Однак оскільки всі державні установи були перенесені до Хуста 10 листопада 1938 р., тож зазвичай саме з цього дня означають місто столицею Карпатської України, горду назву якої воно пронесло до 16 березня 1939 р. — окупації міста угорськими війська.

В анналах української історії м. Хуст назавжди залишиться символом боротьби найзахіднішої гілки українського народу за свою незалежність і соборність. Найскравішим проявом цих змагань стали всенародні збори (їх ще називали конгресом, з'їздом та вічем) угорських русинів (закарпатських українців) 21 січня 1919 р. у Хусті за участі 420 делегатів, які обрали Центральну Народну Раду й ухвалили одностайне рішення про приєднання Закарпаття до України. Цю історичну подію надзвичайно детально відобразила західноукраїнська преса у 1938—1939 рр., коли Хуст став столицею Карпатської України, а українці святкували 20-ту річницю Акту злуки. За спогадами одного з учасників цієї вікопомної події, о. Віктора Желтвая, **«цілі збори робили вражіння вибухаючого вулкану»** (тут і далі виділення авторів. — *В. Г.*) [28].

Коли празький парламент нарешті ухвалив 22 листопада 1938 р. конституційний закон про автономію Карпатської України, а 8 жовтня 1938 р. було утворено перший автономний уряд, тобто коли реально почала будуватися самостійна Карпато-українська республіка у складі Чехо-Словацької федерації, у західноукраїнській пресі, а особливо в закарпатській, переосмислювалася історична подія 21 січня 1919 р., прямо чи опосередковано вказуючи на духовну єдність українського народу та кінцеву мету боротьби закарпатських українців за соборну Україну.

Глибше зрозуміти ці суспільно-політичні процеси дозволяє і стаття одного з активних учасників національного відродження закарпатських українців д-ра Михайла Бращайка «Воля народу в Хусті», в якій чітко викладено його розуміння соборності та прагнення закарпатських українців жити в самостійній державі. На думку М. Бращайка, змагання до соборності і самостійності є змаганням природним, «бо той нарід, який не змагається до самостійності, не заслужить назви народа, не є взагалі народом» [2, с. 1].

Змагання до соборності є природним, як рефрен повторював М. Бращайко, бо народ зв'язує в одну цілість його мова і спільне походження, тобто його кров, вдача, культура, народні традиції і звичаї, і це все «викликає в ньому думку спільности, думку соборности». Є це природним та логічним і тому, що життєві, тобто культурні, економічні й політичні інтереси кожного народу вимагають «тої соборності, яка найкраще може забезпечити оборону... та розвиток народу...» [2, с. 1].

«І в нашій народі на Підкарпатті жила та ідея соборності, — підсумовував М. Бращайко, — але не мав він можливості її виявити наслідком відомих наших політичних та культурних обставин перед війною. Та по проголошенні Вільсонових точок, з яких одна обіймала право народів на самовизначення, і наші люди зачали застановлятися над справою соборності. [...] Соборність не була у нас бажанням якоїсь малої активної енергічної групки, але було то змагання цілого нашого народу» [2, с. 1].

Як бачимо, прагнення закарпатських українців на всенародних зборах у Хусті 21 січня 1919 р. об'єднатися з Великою Україною можна трактувати як закономірний природний і необхідний процес.

Високо оцінив цю визначну історичну подію відомий український історик Омелян Пріцак, зазначаючи, що «21 січня 1919 р. відбулися в Хусті Українські Народні Збори... і проголосили врочисто приєднання всієї Карпатської України до української держави... Чин Хусту з 21 січня 1919 р. записався на віки в Золотій Книзі минулого українського народу. Тому постанову віденського арбітражу з 2 листопада 1938 р., наслідком якої Хустові довелося заняти почесне місце столиці Карпатської України, можна до певної міри вважати за нагороду історії тому лицарському городові» [26, с. 6].

Редакція хустської газети «Нова Свобода» захоплено писала, що в історії українського народу Хуст займає визначне місце, бо, відіграв, на її думку, величезну роль у боротьбі українського народу за визволення. Однак найбільша його заслуга перед українським народом у тому, що саме в ньому 1919 р. народні представники «іменем українського народу проголосили, що Підкарпаття має бути прилучене до України». «Цей факт, — підкреслювала редакція «Нової Свободи», — занотувала наша історія, як прояв волі українського народу, який хоче жити спільно в одній державі та творити одну спільну Батьківщину» [27].

Ймовірно, за редакцією «Нової Свободи» повторював Василь Пачовський, один із палких дослідників Срібної Землі, відзначаючи найбільшу заслугу Хуста перед українським народом у тому, що саме тут 21 січня 1919 р. Хустська рада під проводом братів Юліана та Михайла Бращайків «іменем тутешнього українського народу проголосила, що Закарпаття має бути прилучене до України». «Ухвалу Густської Ради у справі злуки з Україною, — підсумовував В. Пачовський, — історія українського народу записала золотими буквами, як прояв волі народу Закарпаття, що хоче жити спільно в одній державі та творити одну спільну батьківщину» [23, с. 365].

О. Прицак та В. Пачовський підкреслювали і той важливий момент, що за три тижні перед всенародним зборами в Хусті угорська влада видала закон про «Руську Країну», яким обіцяла надати Закарпаттю автономію, і частина русинів висловила їй довіру в Будапешті, але брати Бращайки з членами Хустської ради запротестували проти цього. Бо, як стверджувала редакція хустського часопису «Наступ», 21 січня 1919 р. «420 тисяч Українців, що їх тиснув мадярський кнут, заявило: Ми Українці, лучимося з нашим материком-Україною» [31].

Інші західноукраїнські видання також підкреслювали важливість цієї історичної події. Так, редакція коломийського журналу «Жіноча Воля» писала: «Коли... в січні 1919 року прийшов незабутній день злуки всіх українських земель водно, то наші брати на Підкарпатті сказали тоді теж своє слово. Їх воля була належати до матірнього пня, до Великої України» [25].

Відзначимо однак, деякі автори, зокрема В. Бірчак, помилково зазначали, що ця історична подія відбулася роком раніше. Він писав на сторінках львівського часопису «Діло», що «в 1918 році в Хусті

була зійшлася Руська Національна Рада, — яка ухвалила прилучити Закарпаття до Західно-Української Народної Республіки» [1].

Слушно називала 1918 рік переломним в історії краю Ірина Невицька у статті «Жіночий рух на Підкарпатті», опублікованій у львівському часописі «Жінка». У цей рік, на її думку, у народі пробудилися національні почуття, і 21 січня 1919 р. він виявив своє не лише національне, а й політичне «я»: Народна Рада в Хусті від імені 420-тисячного населення краю проголосила злуку Підкарпаття з Україною. «Захоплення народне було таке велике, — відзначала І. Невицька, — що мадьяри, хоч і були тоді ще панами і добре озброєними, не посміли виступити проти волі народа» [18].

Д-р В. Комаринський також дотримувався думки, пишучи про Хуст, що світова війна принесла місту пробудження національної свідомості, а перший іспит своєї національної зрілості склав Хуст на конгресі 21 січня 1919 р. заявою: «Геть з чужим ярмом, українська земля для українців» [14].

Детально і дуже емоційно висвітлювали цю історичну подію її очевидці та пізніші дослідники. Ось як описав цей день учасник зборів о. Віктор Желтвай: «З Ужгороду до Киральгази якимось ще прицарабала машина. Світив місяць і ми, ужгородські газетярі й зацікавлені рушили пішком до Хуста, перейшли через Тису залізничним мостом, а далі дорогою. Вже світало, як побачили ми розвалини хустського замку. Місто якраз тоді будилося зі сну. Когути заспівали. Двері тут-там відчинялися і хустянци дивувались, що ранком завчасно по вулицях є тільки чужих людей. Це брати русини-українці позїзджалися з кожного боку від Хуста на збори, щиро здоровкались і питали один одного: А Ви з котрого села? Та годі було всі села знати. Були многі лишакі, але було досить і лемків. Не один 2-3 дні йшов пішки, щоб прибути до Хуста на конгрес» [28].

Далі о. Віктор Желтвай змалював, як саме відбулося проголошення злуки: делегати поставали в ряди, із трьома українськими синьо-жовтими прапорами попереду, і рушили до церкви на Службу Божу («Зачинали з Богом, — констатував автор. — Походуючи, сміло заспівали: Вже воскресла Україна!»), а після Служби Божої пішли на конгрес, який відкрив д-р Юлій Брацайко (його головою обрали д-ра Михайла Брацайка). Коли М. Брацайко закінчив промову, то один з делегатів, Іван Волощук, голосно запитав присутніх:

«Куди хочете приключитись?», у відповідь пролунало: **«До України, до України!»**.

«Отак голосили всі делегати від Попрада по Тису, — відзначав о. В. Желтвай. — По виборі президії делегати вже так розпалилися, що чути було грімкі слова: “Не треба нам Пешту, йдемо до Києва!” А коли про яку-небудь справу багато радились і переговорювали, то досить було заголосити: **“Нехай буде так, як у Києві!”** — і всі — всі разом гукнули: “Хай буде так!” І вже про те більше не рішали. Та все-таки ухвалили багато постанов, про які списано протокол» [28].

Збори закінчилися, завершував розповідь автор, коли вже сонце заходило, всі пішли ще раз до церкви і там присягнули на український прапор. Допис закінчувався такими словами: **«Цілі збори робили вражіння вибухаючого вулкану, котрому дотепер не можна було вибухнути.** Помітно було на лицах й очах, що цей народ пребогато терпів невинно» [28].

Відзначимо, що стаття о. Віктора Желтвая — це републікація з ужгородського часопису «Руська Країна», з ч. 5 від 28 січня 1919 р., яку помістив на сторінках «Нової Свободи» 1939 р. М. Брашайко зі своєю короткою передмовою.

З великою емоційністю писав про цю подію дослідник закарпатської преси Аркадій Животко: «Двадцять років... Було це 21 січня 1919. Пролунала Карпатами вістка: Д о Х у с т у! Стати до гурту. Сказати свою волю. І рушив народ. Хто як міг. Піхотою і возами. Із гір і з долин. Струмками плинув люд карпатський до Хусту. І станув тут. Голову вільну підніс під спів українського гимну. Ще не вмерла, а воскресла Україна! — неслоя майданом. А було там 420 делегатів від півмільйону українського люду Карпат. [...] — Де хочете стати? — розлягся голос майданом. І всі як один відповіли: — До України! Не треба нам Пешту! До Києва йдемо! Заходило сонце. Кінчилося віче. Не вибирати послів до Будапешту. Злучитись з Україною. — Така була воля народу, така постанова Собору» [11].

День злуки Закарпаття з Україною на прикладі гірського села змаловала й Оксана Дучимінська на сторінках львівського журналу «Нова Хата» 1938 р., навівши про цю подію таку розповідь одного з очевидців: «Пригадуєте бурливу осінь двадцять літ тому, коли правда, змагаючися із силою, потрясла основами світу. У глу-

хому гірському селі на Закарпатті відбулося воно просто й тихо. В неділю під церквою зійшлося все село на раду. Відомости були скупі, але цього вистачало. Певна річ, що прийшов день, на який чекали сотні літ. Тепер треба тільки поспішитися, зголоситися, щоб не забули прилучити їхнє село. Знаєте Микулу, що сидить кінець села? Його як грамотного й трохи бувалого вислали до Станиславова. На дорогу нав'язали йому в вузлик ощипків і розійшлися. Часи були дуже небезпечні, дорога незнана, але хіба можна було не дійти до Станиславова? І якщо це було конче? Микула пішов за голосом крови, не заблуdiv і сповнив свій обов'язок» [10].

Удруге Хуст став символом української соборності після того, як карпато-український уряд офіційно визнав місто новою столицею молодої держави, а перший сойм проголосив самостійність Карпатської України [12]. У цей період надзвичайно зросла зацікавленість Хустом, його історією та походженням назви серед широкого читацького загалу, тож провідні українські науковці та письменники, зокрема Володимир Бірчак, Михайло Возняк, Василь Королів-Старий, Василь Пачовський, Омелян Пріцак та ін., оперативно відреагували на цей запит. М. Возняк помістив на сторінках львівської газети «Новий Час» статтю «Назва столиці Карпатської України», у якій простежив вживання назви м. Хуст у переказах, дослідженнях народної творчості та картографії.

Із посиланням на «Народні оповідання про давнину», які зібрав Корнило Заклинський (1925. С. 41), М. Возняк писав: «Переказ говорить, що на державній землі жив якийсь Хуст і від нього пішла й назва міста...», однак вважав, що наука не може поважно трактувати таке легендарне пояснення назви міста [7].

«Місто відоме під назвами: Хуст, Фуст і Густ», — зазначав М. Возняк і наводив з цього приводу багато відомостей, зокрема, як Яків Головацький використовував їх у своїх численних статтях з географії, етнографії і мови Карпатської України. Так, у першому томі збірника «Народныя пѣсни Галицкой и Угорской Руси» (Москва, 1878. С. 151) Я. Головацький зазначив походження пісні «Писала країна до Чісаря листя...» такими словами: «Изъ Хуста или Фуста городка Мармарошской столицы», а над записом коляди «Новая радость» подав тільки «Изъ города Хуста Мармарошской столицы» (Т. 2. С. 97) [7].

«Зворот у Головацького наступив недовго перед його смертю, — підкреслював М. Возняк. — Виданий у Вільні 1884 р. його “Географическій словарь западнославянских и югославянских земель и прилежащих стран” приніс звітку також про “Густь, Густое, или Хусть”, подаючи, що він мав тоді 5.427 мешканців, а з них 2.742 душ нашої народности (с. 95). Але на доданій до згаданого словника мапі... має місто назву Густ» [7].

М. Возняк детально перерахував і географічні карти, на яких використовувалася назва Густ, зокрема Шафарикову карту слов'янських земель 1842 р. та «Этнографическую карту Венгрии» Воляна, додану до його брошури «Мадьяры и национальная борьба в Венгрии» 1878 р. та збірника пісень Карпатської України з 1885 р., «Этнографическую карту славянского мира» Любора Нідерле з його «Обозрѣнія современнаго славянства» 1909 р. та «Етнографічну карту Угорської Русі» Степана Томашівського 1910 р. При цьому, зазначав М. Возняк, «Томашівський подав у виказі місцевостей Карпатської України: Густ, Густе, Густое» [7].

У повоєнних часах назву Густ, констатував М. Возняк, використовувала низка чеських (наприклад Ян Гусек), російських (як-от О. Петров, «вельми заслужений дослідник Карпатської України») та українських учених, зокрема Роман Заклинський в «Географії Русі» 1887 р., Михайло Врабель у збірці пісень Мараморощини та автор короткої географії Карпатської України Михайло Григаший [7].

М. Возняк навів у статті також варіанти написання назви міста та похідних від неї слів на картах австро-угорського генерального штабу, зокрема, як Huszt («мадярське sz читається, — зазначав вчений, — як наше с»), потічка на схід від міста як Husztica, місцевості, з якої той випливає, як Husztéc Polvana, а гору, на якій височить хустський замком, як Huszticaberg [7].

Не оминув увагою М. Возняк і працю Олексія Петрова «Карпаторусскія межевыя названія изъ пол. XIX и изъ нач. XX в.», видану в Празі 1929 р., зі списком географічних назв Карпатської України на підставі записів і анкет різних людей, і зазначав, що в ній «потік у Густі названий Хустец, в Ізі Хустиць, у Нанкові Хустиц, у Селищі Хустець. В Копашні частина села, луг-пасовище й потік має назву Хустець, а в записі латинкою Hustec». І продовжував:

«Що г і х мішаються, бачимо з назви частини села Крайниково: Гвостик і Хвостик, або Новоселиці: Глинищі побіч Хлинище. До того маємо назву гори Густий у Задній, пасовища Густини у Ворочові й Husti в Шашварі. Коли ж додати, що в Карпатській Україні приходить Гушовате як назва гори, ліса й яру, й Гушава, як назва ліса, легко зробити висновок, що столиця Карпатської України виводить свою назву від пня «густ», що г змішалось з х, а х з ф (напр., «фуси прати» в пісні з Карпатської України)» [7].

«Назви гір і рік, без сумніву, давніші від назв місцевостей, що не раз беруть свої назви від назв гір, рік тощо, — підсумовував М. Возняк. — Існування гори “Густий” і прикметникові назви місцевостей в чоловічому роді не дуже дораджують давати назву в середньому роді “Густе” (Густое), тим більше, що наголошеному е тяжко відпасти безслідно. Здрібнілі назви: Густиця чи Густець допускають існування назви Густ аналогічно до таких прикметників, як біл (топори звенят, біл камінь тешут), жив, мил, тощо. В польському словнику Лінде приходить “густ” у значенні “багатий”. Може колись Густ мав додаток (ліс, бір, замок), що з часом відпав. Це вже здогад, безсумнівне те, що Хуст має назву від прикметника “густий”» [7].

Український історик Омелян Пріцак вважав назву столиці Карпатської України українською і писав з цього приводу: «Щодо самої назви “Хуст”, то вона українська. Професор Йосиф Поп виводить її від українського слова «густе»: бо околиці пізнішого Хусту вкривали такі густі ліси, що і в день годі було вирватися з лісової темряви» [26, с. 6].

В. Пачовський дотримувався думки, що «сама назва Густ, чи Густе — українська» і, ймовірно, повторював за Йозефом Попом та народними переказами, що «в околиці замку були густі ліси, що й удень тяжко було до нього дібратися» [23, с. 363].

«Перенесення влади Карпатської України до Густу, — завершував статтю В. Пачовський, — творить нову сторінку в розвитку цього міста: воно стає столицею вільної країни, звідсіля піде розбудова краю, звідсіля — голос влади визволеного народу розходиться по цілій землі, по вільному Закарпатті» [23, с. 365].

Своєю чергою, В. Комаринський підкреслював, що день 2 листопада 1938 р., який означив для закарпатських українців втрату

столичного міста Ужгорода, став історичним днем для Хуста, що став головним містом молоді вільної Карпатської України, а в його жили влилася нова, гаряча кров національного ентузіазму і місто стало осередком політичного, господарського та культурного життя краю [14].

В. Бірчак у статті «Від Ужгороду до Хусту», опублікованій у газеті «Діло», згадує також перекинуту назву міста: «Не знаю, від чого походить назва оселі, чи це знімчене українське слово «усте», чи це може зукраїнчене якесь німецьке, чи румунське слово. Нині перекинують назву на — Хвіст України...» [1, с. 8].

Про назву столиці Карпатської України розмірковував і відомий український письменник Василь Королів-Старий. Він писав, зокрема: «В багатьох органах української преси підносилось питання про те, як слід справно звати нинішню столицю Карпатської України. Одні стояли за тим, що правильною назвою є ниніша — Хуст і виводили це слово від «хустка», «хусти». Але ж, мимо того, що ті слова — жіночого роду і в роді чоловічому не вживаються ніде по землях українських — не зрозуміла ні їхня символіка на цім терені країни, ані не можна з певністю прив'язати до тієї назви якогось історичного сенсу, згадки чи традиції. То ж більшість схиляється до думки, що була б справнішою назва «Густ». Цю назву обгрунтовано й науково знаним галицьким ученим мовознавцем Михайлом Возняком (у львівському “Новому Часі”), при чому походження її виведено із слова “густий”, в данім випадку неначе скороченому» [15].

В. Королів-Старий, погоджуючись із висновком М. Возняка, пропонував власну, доволі оригінальну версію назви нової столиці Карпатської України. Він стверджував, що йому довелося не раз чути (в Імстичеві й околицях) слово «густий», яке при різних наголосах має різні значення, тобто є омонімом: з наголосом на **и** означає — не рідкий, а з наголосом на **у** (іноді вживане скорочено як «густи») — «це християнське наймення Августин, змінене народом». «Отже, — вважав В. Королів-Старий, — найприродніше припустити, що була та оселя колись звана найменням особи, чи то, як основника, чи то в честь Святого. З того було б цілком природньо зробити такий висновок: Треба повернути Хустові його правдиву, стару и красну назву, реставровати її, як — СВЯТИЙ АВГУСТИН» [15].

На думку автора, зробити це варто тому, що в багатьох християнських (і навіть не християнських) народів назви міст і селищ давалися на честь святих, що їх шанують ті народи, зокрема Святий Микулаш, Святий Турчанський Мартин (Словаччина), Сан-Міхеї (Австрія), Сан-Мішель (Франція), Сан-Себастьян (Іспанія), Сан-Готард (Швейцарія), Санта Лючія (Італія), Сант Ерик (Швеція).

«Для християнської й побожної Карпатської України, що з волі Господньої може й справді стати за Піємонь Всеукраїнський, — завершував свої розмірковування В. Королів-Старий, — було б особливо до речі зачинати свій розвиток з головного міста, благословенного найменням Святого єпископа Гіппони, Великого Отця Церкви. Одночасно було б тим проказано й тривалу честь тому першому й найактивнішому “Батькові Карпатської України” — отцеві Августинові Волошину, що почав і щасливо провадить її розбудову» [15].

Це всі версії назви «Хуст», які нам вдалося розшукати на сторінках західноукраїнської преси 1938—1939 рр., однак і сьогодні науковці не дійшли спільної думки щодо її походження.

Від назви нової столиці Карпатської України автори плавно переходили до історії хустського замку. Зокрема, О. Пріцак, посилаючись на багато історичних джерел, дуже детально висвітлював історію хустського замку від його зведення до занепаду. Натомість В. Пачовський більше уваги приділяв легендам та народним оповіданням про те, як будували твердиню і як зруйнував її опришок Пинтя [23].

Яким був Хуст до того часу, коли став столицею, і як змінювався, ставши серцем молоді держави, відображено у багатьох газетних публікаціях 1938—1939 рр.

«З упадком хустського замку настає й упадок міста Хусту, — писав О. Пріцак. — Коли нестало буйного лицарського осередку, місто се почало ставати провінціяльним підкарпатським містечком, які “відрізняються від сіл з правила тільки назвою”» [28, с. 6].

До того часу, поки Хуст не став столицею Карпатської України, він був, як слушно зауважувала редакція «Нового Часу», «малопомітним містечком», у якому мешкало, за переписом 1930 р., 17897 осіб, з яких дві третини були українцями [35].

На думку В. Бірчака, тривалий період місто залишалося малознаним. Він навіть статтю розпочав так: «Хуст! Ім'я мало знає» [1, с. 7].

В. Бірчак згадував, що вперше в житті почув назву «Хуст» 1907 р., коли «Молода Муза» задумала зробити «прогульку» в Карпатську Україну, чи, як тоді її називали, — Угорську Русь. У батьківському домі Бірчака зібралися Василь Пачовський, Петро Карманський, Михайло Рудницький і Сидір Твердохліб, але через затяжну сльоту вони так і не вирушили до «майбутньої столиці європейськими державами признаної Карпатської України».

«Ніхто не міг передбачити в 1907 році, — писав В. Бірчак, — що буде світова війна, що по ній повстане Україна і що знову впаде і знову стане підноситися, і що першою столицею нових українських земель буде саме — Хуст» [1, с. 7].

В. Бірчак дуже детально змалював атмосферу міста на початку 20-х рр. ХХ ст. Зокрема, він писав, що 1922 р. серед Хуста виднілася таблиця: «ХУСТ — село». Посередині того села стояла якась завалена будова, вулиці були повибивані, повні пороху. Коли ж на засіданні громадської ради хтось порушив питання, щоб скроплювати вулиці, один з радних виступив проти, мовляв, шкода виливати чисту воду на вулиці, краще нею скроплювати петрушку та цибулю на городах, адже надворі спека і ніщо не росте.

«Не знаю, — підкреслював В. Бірчак, — чи це все правда, але в 1922 р. оповідали це мені як правду». Однак від того часу Хуст змінився на краще, його розбудували, підкреслював В. Бірчак, вибудували ряд державних будинків, у яких можна розмістити евакуйовані урядові установи, і підкреслював: «Хуст як столиця ліпше виглядає як виглядав Ужгород у 1919 році!» [1, с. 7].

Автори часто описували географічне розташування Хуста, його населення та мову, зокрема В. Пачовський та В. Бірчак. Однак більш цікаві настрої людей і тогочасна атмосфера в новій столиці Карпатської України, тож детальніше зупинимося на їхньому аналізі. В першу чергу автори звертали увагу на зовнішні зміни столиці.

У «Листі із Хусту» до редакції «Нової Хати» авторка Н. розповідала, що всіх мешканців Карпатської України, мов грім із ясного неба, вразила вістка, що першу столицю автономного краю,

м. Ужгород, доведеться віддати Угорщині. Люди ще не встигли отямилися від цього, коли вже до нової столиці — Хуста — почали приїжджати перші автобуси з «добром».

«Коло 5 листопада стали напливати й люди, — зазначала авторка. — Вулиці нашого малого міста наповнились новими людьми, давніми знайомими, військом. Військо перевозить усе, втомлене до краю. Всі раді, що вже тут... Поволи міняється й вигляд нашого міста. Чужомовні вивіски зникають, крамниці вивішують маленькі тимчасові таблички, за хвилину дістають гарні, нові, чистою мовою писані. Деякі лише перекидають написи, на перше місце приходять наш, на другому лишається менший, чужий. Така вивіска багато каже» [16].

Розповідь авторка завершила такою картиною: «Пишу Тобі листа й до мене долітає шум міської вулиці. А над усім різко дзвенить голос «Свобода-а-а!» Це наш старенький продавець газет продає наш щоденник. Слово «Нова» пропадає в гомоні вулиці, а лишається лише друге й його особливо виразно чути. Так гарно й дивно звучить це на вулиці, де ще недавно продавали різні мадярські “уйшаги”. Кажу Тобі, хоч тяжко, але цікаво в нас жити» [16].

Інша авторка, С. Нагірна, у надісланій до редакції «Жінки» статті писала: «Їдучи на Карпатську Україну, я відчувала, що їду на свою землю, до своїх людей і це зворушувало. На самому вступі на Карпатську Україну приємно вражають українські написи на стаціях і крамницях. В Хусті китить життя. Українська Січова Гостинниця переповнена, з каварні долітають звуки української музики, багато знайомих, яких не бачилося цілі роки. Всі позіжджалися з різних закутків Чехії, Словаччини і Карпатської України, бо кожному здається, що тут на рідній землі потреба його рук до праці» [17].

А ось як описав столицю Карпатської України галицький селянин, який два дні пробув у молодій країні: «В Хусті маса народу, інтелігенції своєї й чужих гостей. Перед будинком, де урядують українська влада, рух авт, як у справжній столиці. Всюди українська мова, всі вивіски на урядах і крамницях в українській мові. Серед народу велика радість і підйом...» [30].

«Голос “Нової Свободи” лунає тепер з гір, з нової столиці Підкарпатської Держави з Хусту, — раділа й редакція «Нової Свободи». — Перенесення влади Карпатської Держави до Хусту творить

новий етап нашої славної історії. Тут почнеться будова основ нашої української держави, звідси залунає голос свободи на весь світ і понесе вість про наше визволення» [27].

Детально змалював зовнішні зміни нової столиці Карпатської України, які засвідчували її український характер, власний кореспондент «Діла». Він писав: «Написи по склепах, які ще до не давна були в мовах чеській і т. зв. руській, тепер тільки в мові українській і то в чисто літературній мові. Щоб так було, про це подбав уряд, видавши в цьому змислі строгі розпорядки та створивши для цієї цілі окрему комісію для контролі написів. Бувають ще написи у двох мовах, українській і чеській, але українська на першому місці. Урядові, торговельні й усякі інші оголошення й наліпки також звичайно в українській мові. Крім того розліплені по місті спеціальні пропагандивні наліпки, які взивають молодь вступати в ряди Карпатської Січі. На наліпці представлений образ українського Січового Стрільця в мазепинці й із крісом у руках. На інших таких пропагандивних наліпках представлений гуцул з мечем у руці, є також різні пропагандивні написи, як наприклад, “У своїй хаті, своя правда і сила і воля” і т. п. Такі наліпки роблять добре вражіння на приїзжих сюди чужинців і мають корисний вплив на місцеве населення» [21].

Український характер Хуста підкреслювала і редакція «Діла» в добірці повідомлень п. н. «Вісти з Карпатської України»: «На всіх крамницях у Хусті є вже українські написи, до крамниць масово приймають український персонал. Найкращі ресторани й каварні (м. ін. каварня й готель «Коруна») перейшли вже в українські руки» [5].

Натомість власний кореспондент «Нового Часу» В. Прохода змальовував життя у новій столиці Карпатської України доволі стримано й критично. Він писав: «Для людини, що звикла до ділового західньо-європейського міського руху, Хуст робить вражіння орієнтального міста. Час тут не має великої ціни. Люди ще подекуди блукають, шукаючи якоїсь праці, чи нагоди зробити якийсь інтерес. Знайомі, що випадково здибаються на вулиці, зупиняються тут же на хіднику, починають говорити, до них приступають нові й тут гурток людей може собі дебатовати півгодини й годину. ... У місті переважає, звичайно, українська мова, потім жидівська

з мадярським жаргоном, далі чеська. Рідко коли можна почути на вулиці російську мову... Уважніше придивившись до тутешняцького життя, можна зауважити, що місто знаходиться в якомусь лєтарту романтизму, поза яким більшість не помічає суворої дійсності, що вимагає негайного переходу до інтензивних форм праці» [29].

Щодо широкого використання української мови в новій столиці в унісон кореспондентові «Нового Часу» вторив і власний кореспондент «Діла», зазначаючи, що в Хусті «на вулиці переважає мова українська, навіть жиди говорять досить чисто українською мовою» [21].

Редакція «Нової Свободи» також підкреслювала, що в Хусті «чесько-мадярсько-російські написи помалу зникають і появляються написи українські» [39]. Однак не всім авторам цього часопису подобалися надто повільні зовнішні зміни в новій столиці Карпатської України. Тому вони з обуренням писали, що «“Міська Щадниця на Кор. Виноградах” у Хусті залишила головний чеський напис на фронті банкового будинку, і неначе на глум, високо під стріхою дала написати фірму і по українськи, але так, що це не є помітне. Було б бажаним, коли б дирекція поліції в Хусті примусила цю щадницю, щоб на головному місці фронту будинку мала й український напис» [38].

Подібний закид автори робили й фірмі Тимко, головний напис якої залишився без змін, а над ним вивішено український, але меншими буквами і меншого розміру. «І це є саботажем», — вважали автори, бо на їхню думку таким способом вигляд, тобто «український характер», нашого головного міста потерпає [38].

Авторам допису не подобалося й те, що євреї в столиці Карпатської України завжди говорять на вулицях провокативно по-угорськи, хоч в Угорщині «завели протижидівський закон» і що поліцаї на головних перехрестях міста говорять з українцями й іншими по-чеськи й по-чеськи дають їм пояснення. «Це саме відноситься до гостинниць, крамниць, де люди призвичаєні до 20 літнього чеського панування, всякому кланяються «мауцта», — завершували публікацію автори. — Треба всюди кланятися (вітатися. — *В. Г.*) по українськи “Слава Україні” або “Моє поважання”» [38].

Натомість для автора під криптонімом *-ют-* важливішими були внутрішні зміни. Він писав: «Але яка властиво настала в Хусті

зміна, коли тут ще все ті самі старі будинки, вулиці й хідники? Правда, все те старе, але в Хусті є **новий дух, нове життя**, а це є для нас найголовніше, бо з цим новим духом вибудуємо нову державу... Хуст нехотячи стався центром всього господарського, політичного й культурного життя, а ми всі тільки тепер побачили, що ця наша нова столиця є й природнім центром Карпатської України, бо лежить вона майже в середині нашої держави та має всі можливості вирости в велике модерне середньо-європейське місто та стати центром відбудови української державності» [39].

А «Діло» вбачало зміни в новій столиці Карпатської України у зростанні чисельності населення і наводило уривок із публікації часопису «Вестдайтшер Беобахтер» від 22 січня 1939 р.: «Найбільші зміни виявляє нова столиця краю, **Хуст**. Число мешканців міста зростає в американському темпі: за останніми виказами краєвого уряду є його приблизно 30.000» [13].

На фоні публікацій подібного спрямування особливе зацікавлення викликає фахова стаття празького архітектора Степана Дзидза «Де має бути столиця Карп. України», де він розмірковував, як необхідно науково підійти до розбудови нової столиці. Адже якщо будувати її без далекосяжної програми, без певного плану, то це може призвести до великих фінансових витрат без бажаного ефекту. Щоб уникнути помилок, вважав автор, вирішення цього питання варто передати фахівцям технічного характеру, себто архітекторам, будівельникам, комунікаційним інженерам, землемірам та ін. Так, оскільки «головне місто країни не має лише ціль, щоби сповнило свою функцію ужиткову, але має також репрезентувати культуру даного народу як по стороні естетики, так по стороні гігієни», прикладом можуть слугувати західноєвропейські країни, у яких розбудова міст ведеться дуже серйозно й дбайливо: до їх вирішення покликані кадри найкращих архітекторів та інших фахівців. І в цьому плані український народ мусить проявити максимум зусиль для досягнення того, щоб «його будівельна та мешкальна культура могла стати нарівні зі західно-європейською» [8].

С. Дзидз вважав, що в будівництві столиці ініціатива повинна йти від уряду, а міські самоуправи мають продовжувати розпочату справу, контролювати та нормувати її проведення, але спочатку необхідно зафіксувати «ціни будівельних парцель та будинків, аби

не були спекуляції в цінах, які би значно здержували будівельний рух та тим самим розвій міста» [8].

«Щоби рішитися на це чи інше місце для головного міста, — продовжував автор, — треба перед тим простудіювати та розв'язати проблеми, які зумовлюють вибудування модерного міста, його розвій не лише в сучасний момент, але також в далекій будуччині. Передовсім при підшукуванні місця будуть грати важну роль геологічні та повітряні обставини. Найідеальнішим положенням буде рівнина з річкою, що-ж в Карпат. Україні не буде тяжким питанням. На розвій міста будуть мати також великий вплив найближчі його околиці, в цім випадку гори та купелеві місця, потрібні для рекреації міського населення, туристичного руху, спортів і т. д.» [8].

С. Дзидз дотримувався думки, що головне місто країни мусить бодай приблизно розташовуватися посередині її території та на перетині головних шляхів, які з'єднують його із внутрішнім та зовнішнім світом. Подальшим завданням фахівців мало б бути вирішення регуляції міста під оглядом горизонтальної і вертикальної забудови тощо. «Проектоване місто треба розділити на райони після функцій в певній системі, залежнім від існуючого вже стану міста, від терену та сумежних околиць, — вказував С. Дзидз. — Це будуть райони торговельні і канцелярійні, мешкальні зі школами, зелене пасмо, відтак промисловий район зі залізничною дорогою. Лічниці та санаторії мусять бути ситуовані за містом в найздоровійшій околиці. Рівно-ж треба пам'ятати на пригідні місця для літаків, спортових грищ та інших інституцій тілесної культури. Так з груба було би назначено, якими шляхами треба іти, щоби столицю Карпатської України вибудувати такою, аби була гідна тої назви та була гордістю українського народу» [8].

Ця чи не єдина фахова стаття щодо майбутньої розбудови столиці Карпатської України губиться в морі емоційних публікацій у західноукраїнській пресі 1938—1939 рр.

Настрої нової столиці Карпатської України особливо яскраво відображені в газетних публікаціях та репортажах з першого та другого з'їздів «Карпатської Січі» та під час святкування 20-ї річниці соборності України. Однак мажорні тони присутні і в попередніх публікаціях, у яких йшлося і про тогочасне привітання між українцями. Так, Максим Сливка захоплено розповідав на сторінках

«Наступу», як його вразило у приміщенні «Карпатської Січі» привітання між вояками. Переступивши поріг січової канцелярії, поважний старший січовик звернувся до молодих «Слава Україні!», а молодь громово відповіла: «Слава Україні!». «І цей урочисто молитовний привіт та піднесені до гори руки переконали мене, — писав М. Сливка, — що тут, в січі, дійсно міститься Київ і Львів, Чернівці й Хуст! [...] Покидаючи Хуст, я був певний, що великі події невпинно наближаються!.. Україна пробудилася! І не має на світі такої сили, щоб стримати її могутній хід до життя, до слави!» [33].

Згадує тогочасне привітання і відомий закарпатський поет Юлій Боршош-Кум'ятський у надісланому із Рахова листі до редакторки «Жіночої Долі» Олени Кисілевської. Розповідаючи про зміни в Карпатській Україні, він писав: «Ціле політичне й культурне життя з бувшого Ужгороду перейшло до Хуста. Там завзято кипить праця. [...] Національна свідомість очевидячки зростає. Від малих до найстарших здоровлять — «Слава Україні» [6].

Власний кореспондент «Нового Часу» в репортажі з другого з'їзду «Карпатської Січі» наводив ще одне тогочасне вітання, пишучи, що «виступи промовців багатолюдне зібрання частіше вітало словами: “Слава Карпатській Україні!”» [32].

Поглянемо тепер, у якій атмосфері проходили з'їзди «Карпатської Січі». Зокрема, часопис «Наступ» так описав тогочасну столицю наприкінці 1938 р., коли в ній проходив перший з'їзд «Карпатської Січі»: «Дня 4 грудня ц. р. наша нова столиця в піднесеному, святочному настрої. На мурах поважно повівають жовто-блакитні прапори. Плакати заповідають. Перший Зїзд О. Н. О. Карпатська Січ. Побіч видніють написи кличів: «“Карпатська Січ” нову правду несе, нація понад все». ...За кілька годин ми побачили, хто стоїть за тими твердими як криця кличами — коли вулицями міста машерували струнко, гордо під проводом своїх команд січовики з цілої Карпатської України на те, щоб завтра стати вояками і творцями нового порядку в своїй державі» [24].

Власний кореспондент «Нового Часу» в розлогодному репортажі з другого з'їзду «Карпатської Січі», який проходив у Хусті 19 лютого 1939 р., не лише відтворював настрої людей, а й повідомляв про тогочасні погодні умови. Надворі була негода, бо всю ніч і ввесь

ранок падав дощ зі снігом, проте в програмі свята, крім зміни місця Служби Божої, нічого не змінилося. Причепурювалися учасники з'їзду, і «причепурювалася одночасно й столиця: на дахах домів вилискували голубими вогнями один по одному великі національні прапори, а чергою за ними замерехтіли у вікнах і вітринах крамниць їхні мініатури». О 10-й годині «вулиці Хусту стрепенулися»: святкову тишу прорізали звуки похідних сурм і під супровід оркестру полилися січові стрілецькі мелодії, з прапорами попереду йшли стрункими рядами січовички і січовики під будинок уряду Карпатської України «скласти поклін і заяву відданости своєму Урядові» [32].

Детально висвітлювала перебіг другого з'їзду та атмосферу в тогочасній столиці й редакція «Наступу»: «На головній вулиці Хусту пишалася вітальна брама вся в зелені. На ній національний тризуб, й синьо-жовті прапори. Над цілим містом маяли з дахів українські державні синьо-жовті прапори» [9].

Як ми вже зазначали, в західноукраїнській пресі 1938—1939 рр. окрему групу творять публікації про урочисте святкування соборності у столиці Карпатської України — Хусті. З цього приводу редакція «Нової Свободи» писала: «Сьогодні зійшлися до Хусту тисячні маси українських селян, робітників, інтелігенції, які маніфестують свою волю і відданість своїй державі, владі та українському народові. ...Сьогодні Хуст маніфестує своє національне почуття, як колись в 1919 році... Хуст дрижить від кроків відданих борців, над ним лунає могутньо українська пісня, він весь одягнувся в жовтоблакітні прапори — символ єдності всього українського народу. [...] Наше головне місто ще ніколи не переживало такої святочності. Святочність ця близька й рідна, вона наповнює наші серця радістю й теплом. “Хай живе свобідна Карпатська Україна! Хай живе вся українська Нація! Хай живе наша влада!” — лунає могутній голос по цілому Хусті. Слава Україні!» [34].

В іншій публікації редакція газети «Нова Свобода» розповідала, що на величному святкуванні 20-ї річниці проголошення Соборності України 20 тисяч людей взяло участь у святковому поході, а на самих зборах були присутніми 30 тисяч [4].

Редакція підкреслювала, як у неділю вранці 21 січня 1939 р., уже перед 8-ю годиною площа А. Волошина перед хустською ка-

федеральною церквою почала наповнюватися народом. Сходилися сюди українські свідомі маси з усіх частин Карпатської України, щоб належно відзначити найбільше свято історії українського народу — 20-ту річницю проголошення соборності всіх українських земель. І продовжувала: «Замаяли сотки синьо-жовтих прапорів, залунали рідні походові українські пісні. Старинні розвалини хустського замку ще не бачили такого величавого народнього здвигу!» [4].

Під час святкового походу, вела мову далі редакція «Нової Свободи», населення Хуста на кожній вулиці вітало учасників гаслами: «Слава Україні!», «Хай живе наш Батько Волошин!», «Україна українцям!» [4].

Деякі періодичні видання Карпатської України, зокрема «Наступ», детально висвітлюючи перебіг святкування 20-річчя злуки, більше уваги приділяли виступам учасників, тому тільки частково передавали тогочасну атмосферу міста і настрої людей [31].

Натомість галицькі часописи містили не лише розлогі й детальні, а й дуже емоційні репортажі про святкування 20-ї річниці Соборності у столиці Карпатської України. Зокрема, власний кореспондент «Діла» Яр. Олексенко так описав «святочно прибрану столицю»: «Вже пополудні замаяли на всіх домах столиці українські прапори. Особливо гарно була прибрана килимами і прапорами обширна домівка Січової Гостинниці... В неділю вранці 22 січня старий дідуган, хустський замок, що прикрасив свої руїни жовто-блакитним прапором і блакитним прапором зі золотим знаком великого князя київського св. Володимира Великого, поглядав весело на те, як доньки і сини карпатської вітки українського народу збиралися до свого столичного города Хусту. ...Всі прямують на площу, названу іменем вождя народу о. д-ра Августина Волошина. Море голов уже по 9 годині заповнює широку площу, а над головами лопотять сотки й тисячі українських прапорів, між якими видніють таблиці з написами: Карп. Україна для українців, Один нарід — один провід, Кожний українець мусит піти до виборів, Копалень соли не дамо (держать таблицю гірники), В Карп. Україні мусить бути українська влада (себто уряд)» [19].

Тепло змалював відзначення 20-ї річниці соборності у Хусті і Борис Буря-Воскресенський, його учасник: «Приїжджаємо до Хус-

ту. Море голів. Здається, що нічого й не бачиш, тільки людські голови. ... На замковій горі повіває жовто-блакитний прапор. Біля нього почесна сторожа. Січовики в одностроях. Після богослуження народ формується в похід і повертається назад на площу батька Волошина. Такого походу ще на бачив Хуст ніколи» [3].

22 січня 1939 р. Хуст, доказуючи свою зрілість, купався в морі прапорів у день 20-ліття соборності України, підкреслював д-р В. Комаринський і додавав: «Але найбільшої історичної почеси дістанеться Хустові доперва 2 березня 1939. Тоді зійдеться до Хуста перший український Сойм Карпатської України. ... Сойм тих, що по 1000-літньому рабстві вільні зйдуться, щоб через своїх заступників-послів володіти самі собою та своєю землею» [14].

Настрої населення столиці Карпатської України перед відкриттям карпато-українського сойму детально змалював Андрій Патрус-Карпатський під псевдонімом Петро Карпатський у статті «Хуст помолодів на двадцять років», опублікованій у «Новій Свободі».

«Ідеш по вулицях Хусту в наші дні й очам своїм не віриш, — писав автор. — Хто був свідком росту нашого столичного міста, головню після евакуації Ужгороду й Мукачова, той переконався, що сьогодні Хуст вже цілком не той, що колись був. По вулицях стала жива фреквенція (рух натовпів людей. — *В. Г.*), немов у великому місті. Вечером у пізних годинах бачиш на “корзі” (центральной вулиці. — *В. Г.*) крім сторожів, ще й різні закохані парочки, гуртки людей, що поспішають з каварні, засідань, з театру або кіно» [22].

«Тепер, перед відкриттям першого карпато-українського сойму, — зазначав автор, — наша столиця дуже старанно підготовляється, щоб мати чим більше святочний образ. Доми, що двадцять років не були білені, сьогодні прибирають на себе нове обличчя. Чистяться вікна, перекрашуються ролети на торгівлях, правляться хідники й вулиці, робиться порядок у виставах [вітринах]. ... Настрій корінного населення Хусту дуже піднесений. Старі хустські громадяни гордо заявляють: “Хуст в девятнадцятому році показав своє справжнє обличчя, показує його й тепер. Ми горді на те, що відкриття першого сойму нашого відбудеться якраз в Хусті. Ми вітали за двадцять років багато високих гостей, як своїх, так чужих, але наше серце ніколи не билось так, як тепер. Сьогодні ми будемо

витати своїх народніх обранців на своїй вільній українській землі”» [22].

«Наше столичне місто помолоділо на цілих двадцять років, — завершував статтю А. Патрус-Карпатський. — Не тільки по формі, але насамперед духово. Всіляка ворожа згряя, що роки ловила тут рибу в каламутній воді, позалізала в нори, сховалась і в своїй безсилі тріскає від злості. Але Хуст не звертає на зрадників ні найменшої уваги, бо про них добре стараються хитрі очі наших органів безпеки. Наше старинне історичне місто очищується від всякого бруду, як зовнішнього, так і внутрішнього. Воно буде мати перед відкриттям першого карпато-українського сойму справжній національний український характер» [22].

Про Хуст залишив щемкі рядки український поет Олександр Олесь. Під псевдонімом Валентин він так описав місто в іронічно-гумористичному вірші «Замість привіту», опублікованому в часописі «Нова Свобода»: «Лиш там, у Хусті моїм милім / Спочив би духом я і тілом... / [...] Ах, Хуст, для нас усіх принада: / Там українська править Влада, / Там, наче мак серед степів, / Цвітуть ряди січовиків, / Там дух наш соколом літає / І жовтосиній прапор має. / [...] Так — Хуст... О, Хуст, чудесне місто, / Як нам ти сяєш променисто!! / Парижи, Лондони, Бруксели / Хай відміняють пустомелі. / А з українських щирих уст / Звучить єдине місто: “Хуст”» [20].

Проаналізовані статті на сторінках західноукраїнської преси 1938—1939 рр. дозволяють зробити висновок, що провідні українські науковці, громадські діячі, письменники та журналісти, зокрема В. Бірчак, М. Бращайко, Б. Буря-Воскресенський, М. Возняк, В. Желтвай, А. Животко, В. Комаринський, В. Королів-Старий, Ірина Невицька, А. Патрус-Карпатський, В. Пачовський, О. Прицак, яскраво відтворили образ міста Хуста — столиці Карпатської України — як символу боротьби закарпатських українців за соборність у 1919 р. і 1939 р., їхню кровну спорідненість з українським народом, а водночас, задовільняючи широкі читацькі запити, глибоко висвітлили історію заснування і походження назви Хуста, його зовнішні та внутрішні зміни, настрої мешканців і тогочасну атмосферу в період проголошення незалежності Карпато-української держави.

1. *Бірчак В.* Від Ужгорода до Хусту // Діло. 1938. Ч. 260. 23 листоп. С. 7—8.
2. *Брящайко М.* Воля народу в Хусті // Нова Свобода. 1939. Ч. 13. 22 січ. С. 1—2.
3. *Буря-Воскресенський Б.* Свято соборности в Хусті // Жіноча Доля. 1939. Ч. 4. 15 лют. С. 11.
4. Величне святкування 20. річниці проголошення Соборності України та проголошення Першої Української Центральної Народньої Ради у Хусті // Нова Свобода. 1939. Ч. 14. 24 січ. С. 1.
5. Вісти з Карпатської України // Діло. 1939. Ч. 8. 13 січ. С. 7.
6. Вістка з Підкарпаття... // Жіноча Доля. 1939. Ч. 1/2. 1—15 січ. С. 2—3.
7. *Возняк М.* Назва столиці Карпатської України // Новий Час. 1938. Ч. 283. 19 груд. С. 2.
8. *Дзидз С.* Де має бути столиця Карп. України // Нова Свобода. 1939. Ч. 34. 15 лют. С. 2.
9. II. Краєвий Січовий Зїзд в Хусті // Наступ. 1939. Ч. 8. 23 лют. С. 3.
10. *Дучимінська О.* Розказати вам щось про Закарпаття? // Нова Хата. 1938. Ч. 22/23. 1 груд. С. 2—3.
11. *Животко А.* Хуст // Нова Свобода. 1938. Ч. 124. 29 листоп. С. 4.
12. Історичний день у Хусті (Телефоном від власного кореспондента «Нового Часу») // Новий Час. 1939. Ч. 60. 17 берез. С. 3.
13. Карпатська Україна розбудовується // Діло. 1939. Ч. 20. 29 січ. С. 6.
14. *Комаринський В.* Великий день Хуста // Нова Свобода. 1939. Ч. 44. 28 лют. С. 1, 5.
15. *Королів-Старий В.* Про назву столиці // Нова Свобода. 1939. Ч. 11. 19 січ. С. 7.
16. *Н.* Лист із Хусту // Нова Хата. 1939. Ч. 1/2. 1 січ. С. 10.
17. *Нагірна С.* Лист з Рахова // Жінка. 1939. Ч. 5. 1 берез. С. 7—8.
18. *Невицька І.* Жіночий рух на Підкарпатті // Жінка. 1935. Ч. 5. 1 берез. С. 3.
19. *Олексенко Яр.* Величаве національне свято (Власна кореспонденція) // Діло. 1939. Ч. 23. 2 лют. С. 3—4.
20. [*Олесь О.*] Замість привіту // Нова Свобода. 1939. Ч. 42. 25 лют. С. 3. Підп.: В. Валентин.
21. *О. Т.* Нова столиця Карпатської України розбудовується (Від нашого кореспондента) // Діло. 1939. Ч. 1. 1 січ. С. 3—4.
22. [*Патрус-Карпатський А.*] Хуст помолодів на двадцять років: Приготування перед відкриттям карпато-українського сойму. Настрій населення столиці Карпатської України // Нова Свобода. 1939. Ч. 48. 4 берез. С. 2—3. Підп.: Петро Карпатський.

23. *Пачовський В.* Густ // Життя і Знання. 1938. Ч. 12. С. 363—365.
24. Перший зїзд Організації Народної Оборони «Карпатська Січ» в Хусті // Наступ. 1938. Ч. 5. 11 груд. С. 3.
25. Підкарпаття самоуправна держава // Жіноча Воля. 1938. Ч. 13. Листоп. С. 2.
26. *Прицак О.* Хуст. Минуле столиці Карпатської України // Нова Зоря. 1939. Ч. 15. 26 лют. С. 6—7.
27. Подаємо голос з нової Столиці // Нова Свобода. 1938. Ч. 114. 8 листоп. С. 1.
28. Про збори в Хусті 1919 року: Газета «Руська Країна» назвала збори «вибухаючим вулканом» // Нова Свобода. 1939. Ч. 25. 5 лют. С. 2. Підп.: Подає Др. М. Брящайко.
29. *Прохода В.* Хуст на порозі нового життя (Від власного кореспондента) // Новий Час. 1938. Ч. 267. 30 листоп. С. 2.
30. Самовидець про Хуст і Підкарпаття // Жіноча Воля. 1939. Ч. 1. С. 5.
31. Свято соборности України в Хусті // Наступ. 1939. Ч. 5(11). 1 лют. С. 1.
32. Січ іде! (Репортаж власного кореспондента «Нового Часу» з II-го Січового Зїзду в Хусті) // Новий Час. 1939. Ч. 45. 28 лют. С. 3—4.
33. *Сливка М.* Події // Наступ. 1938. Ч. 6. 20 груд. С. 2, 5.
34. Тисячні маси народу в столиці. Свято великої річниці української єдности // Нова Свобода. 1939. Ч. 13. 22 січ. С. 1.
35. Хуст // Новий Час. 1938. Ч. 272. 6 груд. С. 7.
36. Хуст — нова столиця // Новий Час. 1938. Ч. 248. 8 листоп. С. 6.
37. Хуст столицею Карпатської України // Новий Час. 1938. Ч. 247. 7 листоп. С. 1.
38. Що нам не подобається в Хусті? // Нова Свобода. 1939. Ч. 19. 29 січ. С. 3.
39. *-ют-*. Новий Хуст // Нова Свобода. 1938. Ч. 126. 1 груд. С. 2.

References

1. Birchak, V. (1938). Vid Uzhhorodu do Khustu, *Dilo*, no. 260, 23 lystop., pp. 7—8. (in Ukr.).
2. Briashchaiko, M. (1939). Volia narodu v Khusti, *Nova Svoboda*, no. 13, 22 sich., pp. 1—2. (in Ukr.).
3. Buria-Voskresenskyi, B. (1939). Sviato sobornosti v Khusti, *Zhinocha Dolia*, no. 4, 15 liut., p. 11. (in Ukr.).
4. (1939). Velychnie sviatkuvannia 20. richnytsi proholoshennia Sobornosti Ukrainy ta proholoshennia Pershoi Ukrainskoi Tsentralnoi Narodnoi Rady u Khusti, *Nova Svoboda*, no. 14, 24 sich., p. 1. (in Ukr.).
5. (1939). Visty z Karpatskoi Ukrainy, *Dilo*, no. 8, 13 sich., p. 7. (in Ukr.).

6. (1939). Vistka z Pidkarpattia..., *Zhinocha Dolia*, no. 1/2, 1/15 sich., pp. 2—3. (in Ukr.).
7. Vozniak, M. (1938). Nazva stolytsi Karpatskoi Ukrainy, *Novyi Chas*, no. 283, 19 hrud., p. 2. (in Ukr.).
8. Dzydz, S. (1939). De maie buty stolytsia Karp. Ukrainy, *Nova Svoboda*, no. 34, 15 liut., p. 2. (in Ukr.).
9. (1939). II. Krayevyi Sichovyi Zyzid v Khusti, *Nastup*, no. 8, 23 liut., p. 3. (in Ukr.).
10. Duchyminska, O. (1938). Rozkazaty vam shchos pro Zakarpattia?, *Nova Khata*, no. 22/23, 1 hrud., pp. 2—3. (in Ukr.).
11. Zhyvotko, A. (1938), Khust, *Nova Svoboda*, no. 124, 29 lystop, p. 4. (in Ukr.).
12. (1939). Istorychnyi den u Khusti (Teliefonom vid vlasnoho korespondenta «Novoho Chasu»), *Novyi Chas*, no. 60, 17 berez., p. 3. (in Ukr.).
13. (1939). Karpatska Ukraina rozbudovuyetsia, *Dilo*, no. 20, 29 sich., p. 6. (in Ukr.).
14. Komarynskyi, V. (1939). Velykyi den Khusta, *Nova Svoboda*, no. 44, 28 liut., pp. 1, 5. (in Ukr.).
15. Koroliv-Staryi, V. (1939). Pro nazvu stolytsi, *Nova Svoboda*, no. 11, 19 sich., p. 7. (in Ukr.).
16. N. (1939). Lyst iz Khustu, *Nova Khata*, no. 1/2, 1 sich., p. 10. (in Ukr.).
17. Nahirna, S. (1939). Lyst z Rakhova, *Zhinka*, no. 5, 1 berez., pp. 7—8. (in Ukr.).
18. Nevytska, I. (1935). Zhinochy rukh na Pidkarpatti, *Zhinka*, no. 5, 1 berez., p. 3. (in Ukr.).
19. Oleksenko, Yar. (1939). Velychave natsionalne sviato (Vlasna korespondentsiia), *Dilo*, no. 23, 2 liut., pp. 3—4. (in Ukr.).
20. [Oles, O.] (1939). Zamist pryvitu, *Nova Svoboda*, no. 42, 25 liut., p. 3. Pidp.: V. Valentyn. (in Ukr.).
21. O. T. (1939). Nova stolytsia Karpatskoi Ukrainy rozbudovuietsia (Vid nashoho korespondenta), *Dilo*, no. 1, 1 sich., pp. 3—4. (in Ukr.).
22. [Patrus-Karpatskyi, A.] (1939). Khust pomolodiv na dvadtsiat rokiv: Pryhotovannia pered vidkryttiam karpato-ukrainskoho soimu. Nastrii naselennia stolytsi Karpatskoi Ukrainy, *Nova Svoboda*, no. 48, 4 berez., pp. 2—3. Pidp.: Petro Karpatskyi. (in Ukr.).
23. Pachovskiy, V. (1938). Hust, *Zhyttia i Znannia*, no. 12, pp. 363—365. (in Ukr.).
24. (1938). Pershyi zyzid Organizatsii Narodnoi Oborony «Karpatska Sich» v Khusti, *Nastup*, no. 5, 11 hrud., p. 3. (in Ukr.).

25. (1938). Pidkarpattia samoupravna derzhava, *Zhinocha Volia*, no. 13, Lystop., p. 2. (in Ukr.).
26. Pritsak, O. (1939). Khust. Mynule stolytsi Karpatskoi Ukrainy, *Nova Zoria*, no. 15, 26 liut., pp. 6—7. (in Ukr.).
27. (1938). Podayemo holos z novoi Stolytsi, *Nova Svoboda*, no. 114, 8 lystop., p. 1. (in Ukr.).
28. (1939). Pro zbory v Khusti 1919 roku: Hazeta «Ruska Kraina» nazvala zbory «vybukhaiuchym vulkanom», *Nova Svoboda*, no. 25, 5 liut., p. 2. Pidp.: Podaye Dr. M. Briashchaiko. (in Ukr.).
29. (1938). Prokhoda V. Khust na porozi novoho zhyttia (Vid vlasnoho korespondenta), *Novyi Chas*, no. 267, 30 lystop., p. 2. (in Ukr.).
30. (1939). Samovydets pro Khust i Pidkarpattia, *Zhinocha Volia*, no. 1, p. 5. (in Ukr.).
31. (1939). Sviato sobornosti Ukrainy v Khusti, *Nastup*, no. 5(11), 1 liut., p. 1. (in Ukr.).
32. (1939). Sich ide! (Reportazh vlasnoho korespondenta «Novoho Chasu» z II-ho Sichovoho Zyizdu v Khusti), *Novyi Chas*, no. 45, 28 liut., pp. 3—4. (in Ukr.).
33. Slyvka, M. (1938). Podii, *Nastup*, no. 6, 20 hrud., pp. 2, 5. (in Ukr.).
34. (1939). Tysiachni masy narodu v stolytsi. Sviato velykoi richnytsi ukrain-skoi yednosti, *Nova Svoboda*, no. 13, 22 sich., p. 1. (in Ukr.).
35. (1938). Khust, *Novyi Chas*, no. 272, 6 hrud., p. 7. (in Ukr.).
36. (1938). Khust — nova stolytsia, *Novyi Chas*, no. 248, 8 lystop., p. 6. (in Ukr.).
37. (1938). Khust stolytseiu Karpatskoi Ukrainy, *Novyi Chas*, no. 247, 7 lystop., p. 1. (in Ukr.).
38. (1939). Shcho nam ne podobaietsia v Khusti?, *Nova Svoboda*, no. 19, 29 sich., p. 3. (in Ukr.).
39. -yut-. (1938). Novyi Khust, *Nova Svoboda*, no. 126, 1 hud., p. 2 (in Ukr.).

Vasyl Gabor

KHUST AS A CAPITAL OF THE CARPATHO-UKRAINE
IN THE COVERAGE OF THE WEST UKRAINIAN PRESS
IN 1938—1939s

The West Ukrainian press publications spanning 1938—1939s about the Khust town (the capital of the Carpatho-Ukraine) reflecting its symbol as a struggle for unity have been analyzed. The questions of the Khust nominative origin have been studied, as well as the popular sentiments of the people and a socio-political atmosphere of that time,

have been characterized. The publications in the mentioned topics of the leading Ukrainian scientists, public figures, specifically, V. Birchak, M. Braschaik, B. Buri-Voskresenskyi, M. Vozniak, V. Zheltvai, A. Zhyvotko, V. Komarynskyi, V. Koroliv-Staryi, I. Nevytska, A. Patrus-Karpatskyi, V. Pachovskyi, O. Pritsak and others, have been introduced in the scientific circulation. It has been argued that the Khust town will remain a symbol of the struggle of the most western branch of the Ukrainian people for its independence and freedom in 1919 and 1939s forever, in the annals of the Ukrainian history.

The first vivid manifestation of this struggle was a general rally of the Transcarpathian Ukrainians (with participating 420 delegates) on Jan. 21 1919 in Khust. They elected the Central People's Council and adopted a unanimous decision about joining Transcarpathia to Ukraine. Next time Khust became a symbol of the Ukrainian unity when the Carpatho-Ukrainian government officially recognized the town as a new capital of the young state on 10 November 1938, and the first Soim (the parliament) declared the independence of the Carpatho-Ukraine on 16 March 1939. Aspirations to unity and independence of the Transcarpathian Ukrainians, in M. Braschaik's statement, were natural. The latter's relevant reasoning is that the people's integrity comprises its language and common origins, i.e., its blood, mentality, temperament, culture, folk traditions and customs.

In the analyzed publications, the image of Khust town has been vividly reflected. It was a symbol of the struggle of the Transcarpathian Ukrainians for their unity, their blood affinity with the Ukrainian people. At the same time, this article presents a comprehensive history of foundation and derivation of the Khust town's name, its external and internal changes, sentiments of the residents, as well as the then socio-political atmosphere of the time of the proclamation of the Carpatho-Ukraine's independence (1939).

Keywords: Khust, capital, Carpatho-Ukraine, publications, unity, state independence.